

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jaromíra Jirsy, soudce Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudce Jana Filipa ve věci stěžovatelky **S. V.**, zastoupené JUDr. Tomášem Samkem, advokátem se sídlem Pražská 140, Příbram, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. dubna 2018 č. j. 30 Cdo 4610/2017-241, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 2. května 2017 č. j. 3 Co 202/2015-223 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. května 2015 č. j. 34 C 154/2013-182, za účasti **Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze**, jako účastníků řízení, a **České republiky - Ministerstva spravedlnosti**, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

O d ů v o d n ě n í

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených soudních rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces [čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)], práva na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci (čl. 36 odst. 3 Listiny), práva na ochranu lidské důstojnosti a osobní cti (čl. 10 odst. 1 Listiny), práva na ochranu soukromého a rodinného života (čl. 10 odst. 2 Listiny), jakož i práva na ochranu nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí (čl. 7 odst. 1 Listiny). Stěžovatelka dále namítá porušení zásady rovnosti zakotvené v čl. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, přiložených soudních rozhodnutí a vyžádaného spisu Ústavní soud zjistil následující skutečnosti. Usnesením Policie České republiky bylo proti rodičům stěžovatelky dne 1. 5. 2008 zahájeno trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu pohlavního zneužívání její sestry, nezletilé A. V.; dne 3. 5. 2008 byli obvinění vzati do vazby a dne 9. 7. 2008 podána obžaloba. Stěžovatelka a její sestra byly nejprve dne 1. 5. 2008 umístěny do ústavní výchovy a dne 2. 5. 2008 svěřeny do péče babičky; stěžovatelka mimo jiné musela v důsledku svěření do péče babičky žijící v L. změnit základní školu. Následným odborným posouzením znalkyní z oboru dětské psychologie bylo zjištěno, že nezletilá A. nerozlišuje pravdu a lež a že její výpověď mohla být ovlivněna neodborným dotazováním ze strany chůvy. Obvinění tak byli dne 25. 7. 2008 propuštěni z vazby a dne 11. 11. 2008 zproštěni viny rozsudkem Okresního soudu v Příbrami č. j. 3 T 155/2008-339. Trestní stíhání bylo definitivně ukončeno zamítnutím odvolání státního zástupce Krajským soudem v Praze dne 16. 4. 2009. Dne 6. 5. 2009 byly obě nezletilé svěřeny zpět do péče rodičů.

3. Po ukončení trestního stíhání stěžovatelka a její sestra uplatnily dne 15. 10. 2009 nárok na náhradu nemajetkové újmy u vedlejší účastnice, která po předběžném projednání

nároku přiznala dne 21. 5. 2010 každé 60 000 Kč. V odůvodnění vedlejší účastnice uvedla, že v souvislosti s trestním řízením vedeným u Okresního soudu v Příbrami pod sp. zn. 3 T 155/2008 došlo k zásahu do obvyklého života navrhovatelek, což dokládají též zprávy z psychologických vyšetření. Zákonné předpoklady vzniku odpovědnosti státu za škodu a nemajetkovou újmu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, v rozhodném znění (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) považovala proto za naplněné.

4. Dne 28. 6. 2010 podaly stěžovatelka a její sestra proti vedlejší účastnici žalobu na náhradu nemajetkové újmy, každá ve výši 440 000 Kč (žalobu následně každá vzala zpět ohledně částky 240 000 Kč). Žaloba byla nejprve podána u Obvodního soudu pro Prahu 2, který však žalobkyně v průběhu ústního jednání poučil, že bylo-li ve věci vydáno rozhodnutí, nelze v postupu, který rozhodnutí předcházela a odrazil se v obsahu vydaného rozhodnutí, spatřovat nesprávný úřední postup ve smyslu § 13 zákona č. 82/1998 Sb. Na základě uvedeného právního názoru žalobkyně doplnily svou žalobní argumentaci i o nárok z titulu zásahu do osobnostních práv dle § 11 a § 13 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v rozhodném znění (dále jen „občanský zákoník z roku 1964“). V důsledku došlo k přenesení věcné příslušnosti k rozhodnutí sporu na krajské soudy, konkrétně na Městský soud v Praze (dále jen „nalézací soud“), a ke vzniku poplatkové povinnosti žalobkyň. Nalézací soud nárok posoudil podle § 11 a § 13 občanského zákoníku z roku 1964 a dospěl k závěru, že nárok žalobkyň není důvodný. Postup orgánů činných v trestním řízení byl v souladu se zákonem, přičemž § 11 a násl. občanského zákoníku z roku 1964 poskytuje ochranu pouze proti nedovoleným zásahům do osobnosti fyzické osoby. V záhlaví uvedeným rozsudkem proto žalobu zamítl.

5. Vrchní soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) v záhlaví citovaným rozsudkem rozsudek nalézacího soudu potvrdil. Nalézacímu soudu přisvědčil, že o neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti nejde mimo jiné tehdy, je-li zásah dovolen, resp. předpokládán zákonem. Nepovoleným zásahem mohou být pouze případy, kdy se jedná o jednání proti osobnostním právům fyzické osoby dopustí excesu. Tím mohou být kupříkladu nepřijatelné neprocesní úkony orgánů činných v trestním řízení ve vztahu k obviněnému. V řízení provedl důkaz trestním spisem (včetně spisu vyšetřovacího) a zjistil, že při výslechu nezletilé A. byla vždy v souladu s § 102 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, v rozhodném znění, přítomna pracovnice OSPOD. O vzetí do vazby bylo rozhodováno v souladu se zákonem a v zákonných lhůtách. Během trestního řízení nedošlo k žádnému vybočení ze zákonných mezí, nešlo proto o neoprávněný zásah ve smyslu § 11 občanského zákoníku z roku 1964. K právu na náhradu škody dle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. odvolací soud uvedl, že § 7 odst. 1 téhož zákona nepřipouští rozšiřovat okruh aktivně legitimovaných na jiné osoby než obviněné.

6. Dovolání stěžovatelky a její sestry Nejvyšší soud v záhlaví uvedeným usnesením odmítl, neboť dovolatelkami formulovaná otázka – zda osoba obžalovanému blízká, která v důsledku nezákonného stíhání utrpěla újmu, odlišná od účastníka řízení, se může domáhat náhrady nemajetkové újmy ve smyslu § 11 a 13 občanského zákoníku, příp. zákona č. 82/1998 Sb. – již byla judikaturou Nejvyššího soudu vyřešena. Podle rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 31 Cdo 3916/2008 (a navazující judikatury, srv. např. rozsudky sp. zn. 30 Cdo 5180/2009, sp. zn. 30 Cdo 1638/2007, sp. zn. 30 Cdo 1712/2004, sp. zn. 30 Cdo 2925/2006 či sp. zn. 30 Cdo 4286/2013) nelze nároky podle zákona č. 82/1998 Sb. uplatnit z titulu ochrany osobnosti, neboť úprava odpovědnosti státu za škodu dle zákona č. 82/1998 Sb. je úpravou speciální. Důvod ke změně uvedené soudní praxe Nejvyšší soud neshledal.

II. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti předně namítá, že obecnými soudy nebyla vůbec posouzena otázka, zda lze státu přičítat odpovědnost (v rovině zákona č. 82/1998 Sb. či v rovině obecné občanskoprávní úpravy) za újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním osobám, které sice nebyly v postavení obviněného, do jejich subjektivních práv však bylo zasaženo. V důsledku nezákonného postupu orgánů činných v trestním řízení došlo k odloučení stěžovatelky od rodiny a od domova, k jejímu umístění do ústavního zařízení a ke změně jejích výchovných poměrů. Stěžovatelka byla dále podrobena řadě lékařských vyšetření, včetně vyšetření gynekologického a psychiatrického. Z důvodu vedeného trestního stíhání a veřejného projednání věci byla stěžovatelka vyčleněna z dětského kolektivu. Uvedené představovalo se zřetelem k jejímu nízkému věku zásadní zásah do práv, zejména do práva na ochranu soukromí a lidské důstojnosti, práva na nerušený rodinný život a zdravý duševní vývoj v péči rodičů a práva na zdraví. Postup obecných soudů, které náhradu újmy přiznávají pouze obviněnému, zakládá dle stěžovatelky neodůvodněnou nerovnost v právech.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

8. K výzvě soudu podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení.

9. Nalézací soud plně odkázal na napadená rozhodnutí. Odvolací soud odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, přičemž zdůraznil podstatné důvody rozhodnutí.

10. Nejvyšší soud se ve svém vyjádření zabýval nejprve otázkou použití obecné úpravy ochrany osobnosti dle občanského zákoníku z roku 1964 a následně neexistencí zákonného nároku stěžovatelky podle zákona č. 82/1998 Sb. Namítl, že pouze otázka použití obecné úpravy ochrany osobnosti byla předmětem dovolacího řízení. Závěry velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu z rozsudku sp. zn. 31 Cdo 3916/2008 vycházejí z nálezů Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1191/08 a sp. zn. I. ÚS 904/08, dle kterých nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem nelze posuzovat podle ustanovení občanského zákoníku o ochraně osobnosti. Ohledně nároku dle zákona č. 82/1998 Sb. Nejvyšší soud zdůraznil, že ústavně zaručené právo na náhradu újmy způsobené výkonem veřejné moci je třeba poměřovat s veřejným zájmem na řádném výkonu veřejné moci. Příliš široce uplatňovaná odpovědnost za škodu má tzv. mrazící účinek (*chilling effect*) a odrazuje orgány veřejné moci od řádného výkonu svých pravomocí. Nejvyšší soud dále upozornil na ustanovení § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., dle kterého mají právo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím pouze účastníci řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí, z něhož vznikla škoda, přičemž zdůraznil, že ústavnost tohoto ustanovení zatím nebyla v dosavadní judikatuře Ústavního soudu zpochybněna. Je to pouze účastník řízení, který je nositelem práv a povinností, o nichž je rozhodováno; ačkoli i třetí osoba může být rozhodnutím dotčena, děje se tak výlučně skrze její vztah k účastníku řízení. Stěžovatelka nebyla v posuzovaném řízení obviněnou, poškozenou ani osobou zúčastněnou na řízení, nelze ji proto považovat za účastníka řízení ve smyslu § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. (srv. např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2396/2012). Podřazení stěžovatelky pod pojem účastník řízení by znejasnilo hranice odpovědnosti státu za výkon veřejné moci a omezilo by vůli orgánů činných v trestním řízení k stíhání trestných činů. Závěrem svého vyjádření Nejvyšší soud odkázal na úpravu v jiných evropských státech a zdůraznil, že nárok uplatňovaný stěžovatelkou přiznává z Nejvyšším soudem analyzovaných 15 států pouze

zákonná úprava Norska. K porušení práva na spravedlivý proces Nejvyšší soud uvádí, že v rozporu s tvrzením stěžovatelky se s její argumentací vypořádal.

11. Vedlejší účastnice svého práva vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužila.

12. Stěžovatelka ve své replice k vyjádřením účastníků řízení uvádí, že nelze-li konkrétní případ podřadit pod zvláštní režim zákona č. 82/1998 Sb., musí být aplikovatelná obecná úprava občanského zákoníku, neboť v opačném případě by bylo porušeno její ústavně zaručené právo na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci ve spojení s právem na ochranu osobní integrity, osobnosti a soukromí (čl. 7 odst. 1 Listiny). Stěžovatelka nijak nezpochybňuje pravomoc státu vést trestní řízení, zdůrazňuje však velkou odpovědnost, která je s tím spojená. V této souvislosti se silně ohrazuje proti argumentaci Nejvyššího soudu tzv. mrazícím účinkem, neboť má zato, že práva jednotlivce nemohou být obětována budoucím rozpočtovým zájmům státu. Stěžovatelka považuje za nepřijatelné a v rozporu se zásadami právního státu, že trestní řízení v době jeho konání nemohla jakkoli procesně ovlivnit a po jeho skončení stát za svůj postup vůči stěžovatelce nenesl žádnou odpovědnost. Stěžovatelka dále upozorňuje na zásadu proporcionality a namítá, že do jejích práv bylo zasaženo mimořádně závažným způsobem. V závěru stěžovatelka uvádí, že závěry obecných soudů jsou nepřijatelné i z hlediska obecné spravedlnosti.

IV. Procesní podmínky řízení

13. Ústavní soud nejprve posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až § 31 zákona o Ústavním soudu.

14. V souvislosti s naplněním podmínky řízení dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu se Ústavní soud zabýval námitkou Nejvyššího soudu, že stěžovatelka část svých tvrzení (viz bod 10 *ab initio*) neuplatnila v dovolání. Ústavní soud dospěl ve své judikatuře k závěru, že kromě formálního vyčerpání prostředků nápravy je třeba, aby byly relevantní námitky předestřeny obecným soudům před tím, než jsou uplatněny v ústavní stížnosti (jde o tzv. materiální přípustnost). Základní práva a svobody jsou totiž dle čl. 4 Ústavy pod ochranou soudní moci, tedy všech soudů, a tuto úlohu obecných soudů při poskytování ochrany základním právům a svobodám nelze obcházet (k výjimce srov. § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu). Jinak řečeno, je třeba, aby obecné soudy dostaly možnost zabývat se porušením základních práv a svobod. Teprve poté může Ústavní soud posoudit, zda obecné soudy jako celek při ochraně ústavních práv stěžovatele neselhaly. Tento přístup odpovídá rovněž zásadám sebeomezení Ústavního soudu a minimalizaci jeho zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů (podrobněji k této problematice viz nález sp. zn. II. ÚS 3383/14 ze dne 6. 9. 2016; shodně nález sp. zn. III. ÚS 1047/16 ze dne 20. 12. 2016). Po prostudování vyžádaného spisového materiálu Ústavní soud konstatuje, že stěžovatelka v rozporu s tvrzením Nejvyššího soudu tomuto soudu předložila celou řadu právních otázek, včetně těch reflektovaných v ústavní stížnosti. Její ústavní stížnost je tedy přípustná, a to ve svém celku.

15. Ústavní soud dospěl vzhledem k obsahu ústavní stížnosti k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení věci Ústavním soudem

16. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] není součástí soustavy soudů (srov. čl. 83, 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný zejména ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky.

17. Ústavní soud současně ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce [srov. nálezy ze dne 10. 10. 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, jestliže rozhodování obecných soudů nepřípustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (např. uplatněním přejatého formalismu při aplikaci práva).

18. V naznačeném rozsahu Ústavní soud posoudil ústavní stížností napadená rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

V.a) Obecná východiska

19. Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Odpovědnost za újmu způsobenou výkonem veřejné moci nicméně neplyne jen z čl. 36 odst. 3 Listiny, ale přímo z principů materiálního právního státu. Má-li být stát skutečně považován za materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů, pokud se jejich postup ukáže jako mylný a zasáhne do základních práv jednotlivce. Nelze totiž přehlédnout, že stát nemá svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho ideální (škodu nepůsobící) interpretaci [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 3026/07 ze dne 3. 3. 2009 (N 42/52 SbNU 423), sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567) či sp. zn. III. ÚS 732/11 ze dne 19. 1. 2012 (N 17/64 SbNU 171)].

20. Ohledně podmínek vzniku nároku na náhradu újmy způsobené výkonem veřejné moci odkazuje čl. 36 odst. 4 Listiny na zákon, jímž je zákon č. 82/1998 Sb. Ústavní soud plně respektuje pravomoc obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373 či nálezy sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581)]. Zároveň však zdůrazňuje, že při posuzování nároků uplatňovaných podle citovaného zákona obecné soudy nikdy nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Je proto nezbytné v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdnění dotčeného základního práva při použití jeho zákonného provedení. Jinak řečeno, aplikací zákona č. 82/1998 Sb. v případech odpovědnosti státu za škodu a nemajetkovou újmu nesmí dojít, přímo ani nepřímou, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny [nálezy sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 (N 143/74 SbNU 215) či nálezy sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205)].

21. Na druhou stranu nutno připomenout, že právo na náhradu újmy způsobené výkonem veřejné moci není právem absolutním a neomezeným. V kolizi s dotčeným právem stojí veřejný zájem na efektivním výkonu veřejné moci, který zákonná úprava musí reflektovat. Nepřiměřeně extenzivní uplatňování práva na náhradu újmy způsobené výkonem veřejné moci by mohlo vést, i s ohledem na institut regresního nároku státu vůči konkrétnímu jednotlivci vykonávajícímu veřejnou moc, k důsledku, jež doktrína nazývá tzv. mrazícím účinkem (*chilling effect*). Ten se může projevit v lepším případě v defenzivním postupu při výkonu veřejné moci (např. v podobě opatrného rozhodování), v horším případě až v úplné rezignaci na výkon veřejné moci (k tomu viz blíže SVOBODA, T. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci – ve prospěch jednotlivce nebo veřejné moci? *Právník*, č. 8/2019, str. 793 a násl.).

V.b) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

22. Jádrem posuzované ústavní stížnosti je otázka existence nároku na náhradu nemajetkové újmy stěžovatelky - dcery vazebně stíhaných rodičů podezřelých z trestného činu pohlavního zneužívání dítěte, která byla v důsledku trestního stíhání skončeného zproštěním obžaloby odebrána z péče rodičů, umístěna do diagnostického ústavu, podrobena řadě psychologických a gynekologických vyšetření a vystavena negativním reakcím svého bezprostředního okolí.

23. I při důsledném dodržování presumpce nevinny představuje každé trestní řízení významný zásah do soukromého a osobního života trestně stíhané osoby a negativně se dotýká její cti i dobré pověsti. Zásah je o to intenzivnější, jedná-li se o obvinění nepodložené dostatkem důvodů a prokáže-li se následně, že se skutek nestal nebo nebyl trestným činem. Trestní stíhání je způsobilé vyvolat i vznik nemateriální újmy [viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 428/05 ze dne 11. 10. 2006 (N 185/43 SbNU 115) a sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249); z novějších nálezů viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2394/15 ze dne 26. 4. 2016 (N 78/81 SbNU 331) a sp. zn. I. ÚS 3391/15 ze dne 14. 11. 2017].

24. Judikatura obecných soudů a Ústavního soudu proto již v minulosti dovodila, že podle zákona č. 82/1998 Sb. odpovídá stát i za škodu způsobenou zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsuzujícím rozhodnutím trestního soudu. Jelikož zákon tento nárok výslovně neupravuje, vychází se analogicky z úpravy nejbližší, a to z úpravy odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím dle § 8 zákona č. 82/1998 Sb., za něž je považováno rozhodnutí, jímž se trestní stíhání zahajuje. Neposuzuje se tedy správnost postupu orgánů činných v trestním řízení při zahájení trestního stíhání (nejde o nesprávný úřední postup), rozhodující je výsledek trestního stíhání, a jde proto o odpovědnost objektivní, tj. bez ohledu na zavinění (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2813/2011 ze dne 27. 6. 2012 či sp. zn. 30 Cdo 2371/2009 ze dne 21. 4. 2011).

25. Pro aktivaci nároku na náhradu újmy způsobené zahájením trestního stíhání musí nicméně být splněny zákonem vymezené podmínky, včetně podmínky aktivní legitimace vymezené v § 7 zákona č. 82/1998 Sb., podle kterého „[p]rávo na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím mají účastníci řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí, z něhož jim vznikla škoda.“ Účastníkem trestního řízení ve smyslu citovaného ustanovení je především osoba, proti níž se vede trestní řízení, pokud nejde o odpovědnost za škodu způsobenou rozhodnutím o vazbě, trestu nebo ochranném opatření (tam je poškozený definován speciálně v § 9-11 zákona č. 82/1998 Sb.), dále zúčastněná osoba (§ 42 trestního řádu) a poškozený (§ 43 trestního řádu). Vedle účastníků řízení o věci samé je pak třeba za účastníky ve smyslu § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. považovat i

další osoby (např. svědky, znalce, tlumočníky a ty, jimž soud při dokazování uložil určitou povinnost), o jejichž právech a povinnostech se v určité dílčí fázi řízení rozhoduje, anebo osoby, které jsou oprávněny činit návrhy či podávat opravné prostředky jako příbuzní obžalovaného, léčebný ústav, výchovné zařízení, zájmové sdružení občanů apod. (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 4768/2007 ze dne 22. 10. 2009, či rozsudek sp. zn. 30 Cdo 1019/2012 ze dne 28. 8. 2012).

26. Podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2396/2012 ze dne 24. 4. 2013, č. 71/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, postavení účastníka řízení ve smyslu § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. mají i ty osoby, které jsou oprávněny namísto obviněného zvolit mu obhájce pro trestní řízení ve smyslu § 37 odst. 1 trestního řádu, a to zákonný zástupce, příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh, jakož i zúčastněná osoba. Tyto osoby jsou aktivně legitimovány k uplatnění nároku na náhradu škody spočívající v jimi vynaložených nákladech nutné obhajoby, nikoli však k náhradě škody nebo újmy vzniklé v trestním řízení někomu jinému (typicky obžalovanému). Osoby blízké osobě, proti které je vedeno trestní řízení, nejsou samy o sobě aktivně legitimovány k uplatnění nároku na náhradu újmy, neboť svou újmu neodvozují od rozhodnutí o zahájení trestního stíhání, ale od újmy, která v souvislosti s ním vznikla obviněnému. Újmu z trestního stíhání prožívají zprostředkovaně skrze újmu vzniklou obviněnému; nebýt totiž jejich vztahu k primárnímu poškozenému, újmu způsobenou nezákonným trestním stíháním by vůbec nepocíťovaly.

27. Citovaná judikatura obecných soudů vychází z jednoznačného znění ustanovení § 7 zákona č. 82/1998 Sb., přičemž její závěry jsou řádně odůvodněné a Ústavním soudem již v minulosti aprobované (viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3754/16 ze dne 24. 1. 2017 a sp. zn. I. ÚS 1803/17 ze dne 31. 10. 2017). Ústavní soud připomíná, že nárok na náhradu újmy způsobené zahájením trestního stíhání nemá výslovný základ v zákoně č. 82/1998 Sb., nýbrž byl v minulosti dotvořen judikaturou obecných soudů a Ústavního soudu. Rozšíření aktivní legitimace na osoby blízké osobám, proti kterým bylo vedeno trestní stíhání, a to i v tak výjimečné situaci jako je předmět posuzované ústavní stížnosti, by tento nárok na náhradu újmy nepřipustně rozšířilo. Trestní stíhání totiž téměř vždy zasáhne mimo obviněného i okruh osob obviněnému blízkých, přičemž zprostředkovaně pocíťovaná újma těchto osob může být velmi intenzivní (k tomu viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3391/15 ze dne 14. 11. 2017). Rozšíření nároku na náhradu újmy i na osoby obviněnému blízké by navíc nepřipustně zasáhlo veřejný zájem na efektivním výkonu veřejné moci, konkrétně na řádném stíhání trestné činnosti; v kontextu posuzované ústavní stížnosti netřeba zdůrazňovat naléhavost a citlivost stíhání trestné činnosti proti dětem.

28. Při stanovení hranice odpovědnosti orgánů činných v trestním řízení za vedení trestního stíhání je dále třeba zohlednit judikaturu Ústavního soudu k právu na efektivní vyšetřování. Trestní řízení již není pouze záležitostí mezi státem a obviněným, působením rozhodovací činnosti Evropského soudu pro lidská práva (srv. např. rozsudek ve věci *Eremiášová a Pechová proti České republice* ze dne 16. 2. 2012, č. 23944/04) se z trestního řízení stává trojstranný vztah, ve kterém má poškozený ve vztahu k některým trestným činům ústavně zaručené právo na to, aby vyšetřování trestného činu bylo mimo jiné důkladné, dostatečné a zahájené z vlastní iniciativy orgánů činných v trestním řízení (viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2886/13 ze dne 29. 10. 2013 a náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3196/12 ze dne 12. 8. 2014 a na ně navazující judikatura). Při posuzování odpovědnosti za vedení trestního řízení musí Ústavní soud zohlednit, že orgány činné v trestním řízení jsou zároveň motivovány právy poškozených k důkladnému prošetření údajné trestné činnosti.

29. K výše uvedenému je třeba zdůraznit, že osoby dotčené trestním stíháním jiné osoby mají ze zákona možnost domáhat se náhrady za jednotlivé nezákonné úkony trestního řízení (jako např. nezákonná domovní prohlídka) postupem dle § 13 zákona č. 82/1998 Sb. (viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1019/2012 ze dne 28. 8. 2012, nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3016/11 ze dne 31. 5. 2012 či usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1803/17 ze dne 31. 10. 2017). Stěžovatelka tedy sice nemůže žádat náhradu újmy za vedení trestního řízení proti jejím rodičům, může však žalovat jednotlivé nezákonné postupy vůči své osobě s tímto trestním řízením spojené. V tomto ohledu tak zůstává její právo dle čl. 36 odst. 3 Listiny zachováno.

30. Ohledně uplatnění nároku podle obecných ustanovení o ochraně osobnosti existuje ustálená judikatura Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Zákon č. 82/1998 Sb. je k občanskému zákoníku ve vztahu speciality, aplikace zákona č. 82/1998 Sb. má proto přednost před občanským zákoníkem, podle nějž se postupuje jen tehdy, neobsahuje-li zvláštní zákon vlastní právní úpravu. Novela č. 160/2006 Sb. zavedla do zákona č. 82/1998 Sb. ustanovení § 31a, dle nějž je odškodňována rovněž nemajetková újma. S ohledem na speciální úpravu náhrady nemajetkové újmy za nezákonné rozhodnutí a nesprávný úřední postup proto nelze přiznat náhradu nemajetkové újmy podle § 11 a násl. občanského zákoníku z roku 1964, neboť na základě totožných skutkových tvrzení nelze uplatnit dva samostatné právní prostředky ochrany fyzické osoby [viz rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3916/2008 ze dne 11. 5. 2011, č. 125/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek; a nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1191/08 ze dne 14. 4. 2009 (N 85/53 SbNU 79) či sp. zn. I. ÚS 904/08 ze dne 1. 6. 2010 (N 118/57 SbNU 455)]. Vyplývá-li tedy nárok na náhradu nemateriální újmy za trestní řízení ze zákona č. 82/1998 Sb., konkrétně z § 8 zákona č. 82/1998 Sb., není postup podle obecné právní úpravy možný. Jak konstatoval Ústavní soud v již citovaném usnesení sp. zn. III. ÚS 3754/16, „*okruh osob, kterým je odškodnění poskytováno, je zákonem č. 82/1998 Sb. výslovně stanoven (interpretatio stricta), a dále jej rozšiřovat použitím obecné právní úpravy (představované občanským zákoníkem) nelze.*“

VI. Závěr

31. Ze všech výše uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že k porušení ústavně zaručených práv a svobod stěžovatelky nedošlo, a podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu její ústavní stížnost zamítl.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 8. října 2019

Jaromír Jirsa
předseda senátu

